

**ArbejderArkivet
Lokalhistorisk Arkiv
for Arbejderbevægelsen i Sønderborg
Kommune**

Årsskrift 2020—2021

**Årsskrift 2020 –
2021**

Udgives af Arbejder-
Arkivet i Sønder-
borg.

Arkivets adresse er :
Gerlachsgade Søn-
derborg

Arkivet har åbent
hver onsdag
kl. 09.00 –11.30,
eller efter aftale med
arkivlederen på tlf.
2818 3725

Formand:
Frode Sørensen

Arkivleder:
Peter Falk

Redaktion: Preben
Sørensen (PS)

Website:
www.laask.dk
Mail: [arbejderarki-
vet.soenderborg@g
mail.com](mailto:arbejderarki-
vet.soenderborg@g
mail.com)

© Arbejderarkivet
og forfatterne.

Indhold

Frode Sørensen	3
Formanden har ordet.	
Jørn Rasmussen	4
Arkivets kommende lokaler.	
Frode Sørensen	5
Borgmester Johan Jacobsen.	
Frode Sørensen	20
Kalle Matthies 1941—2020	
Preben Sørensen	21
Det Røde Hjørne	
Generalforsamling	23

Formanden har ordet

I april 2020 fik vi beskeden om at ArbejderArkivets lokaler i Ulkebøl-Centret skulle rømmes inden udgangen af maj måned. Det efterhånden noget forsømte center var solgt. Sønderborg Kommune meddelte, at de 3 arkiver i Sønderborg fremover skulle have lokaler på Sønderborg Kaserne. For os var denne meddelelse meget tilfredsstillende, vi havde faktisk talt om, at det ville være et godt sted for os. Med hjælp fra kommunale medarbejdere blev de arkivalier som vi havde i Ulkebøl, flyttet til et midlertidigt rum på Kaserne.

Vi var nu reelt husvilde, men håbede at vi hurtigt kunne komme på plads, i første omgang sammen med Ulkebøl-Arkivet. Omfattende renoveringsopgaver, som endnu ikke endeligt er færdige, udsatte dog vores genopstart, og vi har næsten ligget stillet i mere end 1 ½ år.

Jeg skal ikke lægge skjul på, at perioden siden maj 2020 har været frustrerende for os, men nu ser vi lyset for enden af tunnelen, og forventer at være på plads inden sommerferien. I den anledning glæder vi os til at invitere nuværende og kommende medlemmer til en formel åbning. Sammen med de 2 andre arkiver får vi nogle pragtfulde lokaler, der giver større muligheder ikke alene med vort daglige arbejde, men også med formidlingen af Sønderborgs og for vort vedkommende de sønderborgske arbejders historie.

2022 er et historisk år for Socialdemokratiet i Sønderborg. 1. april 1922 blev lærer Johan Jacobsen valgt ikke alene til Sønderborgs første socialdemokratiske borgmester, men også som den første socialdemokratiske borgmester der blev valgt i Sønderjylland. Jacobsen var borgmester i 11 år. I 100-års perioden fra 1922-2022 har der siddet en socialdemokratisk borgmester i byen i 75 år. Det vil jeg tillade mig at betegne som flot.

Frode Sørensen

Arkivets kommende lokaler på kasernen

Som arkivets formand skriver, så er vi tilfredse med at få lokaler stillet til rådighed på kasernen. Vi skal deles om pladsen med såvel Ulkebøl som Sønderborg-Dybbøl, og vi ser frem til et godt samarbejde, der vil gavne alle arkiver.

Nedenstående foto viser det lokale, hvor medarbejderne skal have deres arbejdsplads. Det er et stort og lyst lokale, hvor der bliver indrettet 16 arbejdspladser. Der bliver derudover 2 magasiner samt et lokale, der indrettes til bl. a. udstillinger. Endvidere er der et mødelokale, og et køkken.

Som det kan ses på fotoet, så er håndværkerne endnu ikke færdige med renoveringen. Indtil vi kan tage lokalerne i brug, har vi fået et mindre lokale stillet til rådighed, og vi har siden efteråret været i gang med at registrere og rydde op i vores arkivalier. (JR)

Borgmester Johan Jacobsen, Sønderborg

Johan Jacobsen blev valgt som den første socialdemokratiske borgmester i Sønderborg og Sønderjylland, den 1. april 1922. Hans borgmesterperiode på 11 år blev starten på 100 år, hvor socialdemokraterne i Sønderborg har haft borgmesterkæden i 75 år.

Johan Jacobsen blev 1. april 1922 valgt som Sønderborgs første socialdemokratiske borgmester. Byrådet bestod af 8 dansk-borgerlige, 5 tysk-borgerlige og 8 socialdemokrater. De 8 socialdemokraters nationale tilhørsforhold var: 2 danske født i Nordslesvig, 2 tyske født i Nordslesvig, 2 tyske født i Tyskland og 2 danske født i Kongeriget.

Johan Jacobsen blev født den 18. marts 1864, 1 måned før det smertelige nederlag på Dybbøl, han var søn af kro- og bryggeriejer Jacob Jacobsen, Skovby Kro på Sydals. Familien var tysk. Skoledagen blev som for mange andre børn kombineret med arbejde, han gik til hånde på kroen. I starten af 1880'erne blev Jacobsen soldat ved Infanteriet i Flensborg, i samme by hvor han i midten af 80'erne afsluttede sin lærereksamen.

Borgmester Johan Jacobsen (1863-1937)

Herefter var han en del år lærer i Bjerndrup og herefter på fødeøen Als, inden han den 1. april 1908 blev ansat i en "Fünfte-Lehrerstelle" ved den nyoprettede Knabenschule (drengeskole) på Kaiser Wilhelms Allé i Sønderborg. Jacobsen var ved udbruddet af krigen i 1914 for gammel til at gøre aktiv militærtjeneste, men hans indsats bag linjerne, for at sikre de bedst mulige vilkår for de mange soldater ved fronten, blev i 1918 belønnet med Det tyske Fortjenstkors.

Næstsidste møde i Borgerrepræsentationen/byrådet 28. juni 1920

Ved valget til Borgerrepræsentationen i 1919 fik socialdemokratiske SPD valgt 4 medlemmer, den ene var lærer Johan Jacobsen. Arbejderbevægelsens førstemand Richard Hempel blev rådmand og dermed medlem af Magistraten. Det næstsidste møde inden det første danske byrådsvalg fandt sted den 28. juni 1920.

Mødet, der var indkaldt med kort varsel, besluttede med stemmerne 9-8 at preussiske embedsmænd, som endnu opholdt sig i byen skulle stryges af valglisten. Konsekvensen var, at f. eks. lærere, blev slettet af valglisten. Denne beslutning ramte Johan Jacobsen som en bombe, stærkt ophidset forlod han byrådslokalet med ordene: *Når I berøver mig valgretten, har jeg ikke mere at sige i denne sal.* Udvandringerne fortsatte og ved afslutningen på mødet var det kun 9 borgerlige danske og fru Hedwig Richter fra de tyske borgerlige tilbage i lokalet. Mødet den 28. juni var det næstsidste møde inden et nyvalgt dansk Byråd tog over.

Valg til byrådet i Sønderborg den 5. marts 1922

Forberedelserne til det andet danske byrådsvalg i Sønderborg efter Genforeningen, der var fastlagt til søndag den 5. marts var allerede i januar i fuld gang.

Lørdag den 18. februar var der opstillingsmøde i Fagforeningshuset (senere Bjerggården). Johan Jacobsen der i juni

1920 i vrede forlod byrådet, nægtede på det bestemteste at ville stille op, men efter at mødedeltagerne havde lagt et stort pres på ham, accepterede han. Forsamlingen kvitterede straks ved at vælge ham til partiets spidskandidat.

Da den socialdemokratiske liste blev offentliggjort var redaktør Grau, Dybbøl-Posten straks på banen. Han beskyldte listen for at være stærkt tyskorienteret. Grau betegnede placeringen af de lokale danske arbejdere Christoffer Føgh og Jørgen Philipsen som nr. 5 og 6 på listen som ydmygende for dem, fordi de havde været nr. 1 og 2 i 1920. Men Grau "glemte" bevidst at nævne, at listen også rummede 2 danske socialdemokrater nordfra, Poul F. Knudsen og Marius Pedersen, der var placeret som nr. 2 og 4.

Graus fortsatte kreativitet med hensyn til argumenter imod socialdemokraterne fejlede intet. På forsiden af Dybbøl-Posten frembragte Grau rygtet, at der før byrådsvalget havde været forhandlinger mellem socialdemokraterne og de tyske borgerlige, med henblik på at opnå socialdemokraternes støtte til en tysk borgmester. Redaktør Marius Pedersen, Sønderborg Amts Social-Demokrat afviste rygtet og betegnede Dybbøl-Posten som et smudsblad: *Vi har endnu ikke drøftet borgmesterspørgsmålet og derfor har vi heller ikke bundet os. Dybbøl-Posten tror, at de kan vinde arbejdere ved at påklistre dem forrædernes navn.*

Uanset redaktør Graus angreb blev resultatet af byrådsvalget søndag den 5. marts 1922 en flot sejr for Socialdemokratiet, som med det højeste stemmetal 839 fik valgt 8 medlemmer: Jacobsen – Knudsen – Eckhardt – Pedersen – C. Føgh – Philipsen – Preuss og Møller. Den danske fællesliste fik med 773 stemmer valgt 7, den tyske fællesliste med 607 stemmer fik valgt 5. Det sidste mandat gik til den danske særliste (borgerlig) – O. Hejde Simesen, der med 167 stemmer blev valgt. Det kan næppe overraske, at der var stuvende fuldt hus og feststemning i Fagforeningshuset den første søndag aften efter valget.

Borgmestervalget den 1. april 1922

Det nyvalgte byråd mødtes lørdag den 1. april 1922 på Rådhuset for at konstituere sig. Som byrådsmedlemmet med den største anciennitet forestod justitsråd Johann Alexandersen valget af borgmester. Fra dansk borgerlig side blev borgmester I. H. Kock foreslået til genvalg. Fra tysk borgerlig side foreslog man justitsråd Johann Alexandersen. Christoffer Føgh foreslog på socialdemokraternes vegne lærer Johan Jacobsen. Resultatet af 1. afstemning blev: Kock 8 stemmer, Alexandersen 5 stemmer og Jacobsen 8 stemmer. Resultatet af 2. afstemning blev det samme. Ved 3. afstemning uden Alexandersen fik Jacobsen 10 stemmer, Kock 8 stemmer og 3 var blanke. Socialdemokraternes Johan Jacobsen var valgt til Sønderborgs første socialdemokratiske borgmester med de 8 socialdemokratiske og 2 borgerlige tyske stemmer.

Det, at Johan Jacobsen var tysksindet, havde ifølge Grausikret hans valg, og han konkluderede:

Byrådet består af 8 borgerlige danske, 5 danske socialdemokrater, 5 borgerlige tyskere og 3 tyske socialdemokrater. Redaktør Marius Pedersen kommenterede resultatet køligt: Det blev altså vort parti, som fik borgmesterposten i denne byrådsperiode. Lad os sige det straks, det var ikke vort ønske, da vi i realiteten er et mindretal på 8 mod 13 borgerlige.

Borgmester Johan Jacobsen mødte på rådhuset præcis kl. 8, mandag den 3. april 1922. Siden den spændende afstemning om borgmesterposten om lørdagen, havde han haft søndagen til at tænke på sin nye situation, og de mange opgaver der ventede. Efter et møde med byrådssekretær Boysen og kommunens øverste embedsmænd, hilste han på rådhusets øvrige ansatte, inden han kl. 9 indtog sin nye stol på borgmesterkontoret.

Der var sket meget siden Johan Jacobsen, præcis én måned før nederlaget og massakren på Dybbøl Banke, den

Det første ordinære byrådsmøde med Jacobsen som borgmester fandt sted den 19. april 1922, han kunne fejre et comeback til byrådet, og han var nu byens øverste chef. Han var spændt på, hvordan samarbejdsklimaet fra dag et ville være mellem byrådets tre fraktioner, de danske borgerlige, de tyske borgerlige og socialdemokraterne, men det første møde gav ingen nævneværdige problemer. Socialdemokraternes forslag om dagpenge til medlemmerne af ligningskommissionen blev nedstemt, men sammen med de borgerlige danske gennemførte socialdemokraterne et tilskud til biblioteket.

Rådhuset i 1922

Samarbejdet i byrådsperioden blev mindre dramatisk end frygtet. Påstanden om at byrådets reelle sammensætning med 13 borgerlige tyske og danske over for 8 socialdemokrater skulle være ensbetydende med, at socialdemokraterne ofte ville komme i mindretal, holdt ikke stik. Der findes selvfølgelig eksempler på, at de borgerlige tyske og danske holdt sammen mod socialdemokraterne, men så man på, hvilke beslutninger de tog i fællesskab, så fik det ikke den store betydning for borgmesteren og hans partifællers manøvre muligheder. Forslag fra fagbevægelsen om iværksættelse af aktiviteter for at reducere ledigheden mødte ofte fælles modstand hos de borgerlige, ligesom der

18. marts 1864 blev født på kroen i Skovby på Als. Barndommen var præget af, at forældrene drev kro med tilhørende bryggeri. Man kan tænke over, om det, at han voksede op på en kro, var årsag til, at han blev afholdsmand, men sådan udviklede det sig, og i mange år var en markant formand for Good-Templar (I.O.G.T).

Hans partipolitiske historie var kort. Under tysk styre var det forbudt kommunalt ansatte embedsmænd at være medlemmer af et politisk parti, men efter revolutionen og afslutningen på krigen var situationen helt anderledes og han meldte sig omkring årsskiftet 1918/19 ind i den socialdemokratiske partiforening SPD-Sonderburg.

Jacobsen har utvivlsomt på sin første dag i borgmesterstolen med bitterhed tænkt på de dramatiske hændelser i sommeren 1920. Først var han blevet frataget sit job som lærer ved drengeskolen, og på mødet i borgerrepræsentationen den 28. juni 1920 besluttede et flertal, at han på samme måde som andre tidligere tyske embedsmænd fik frataget sine borgerlige rettigheder. Perioden der fulgte havde været en svær tid for ham, lærerjobbet havde han mistet i en alder af 57 år, pensionen var ikke særlig stor, så indkomsten måtte i starten kombineres med et par måneder som leder af det nyoprettede kontor i Sønderborg for avisen Sønderjyllands Social-Demokrat, senere fik han et agentur for et forsikringselskab.

Tankerne her den første dag i borgmesterstolen gik også tilbage til den korte valgkamp, der mest foregik i avisspalterne i Sønderborg Amts Social-Demokrat, Dybbøl-Posten og tyske Sonderburger-Zeitung. Redaktør Andreas Grau, Dybbøl-Posten havde uforsonligt angrebet den socialdemokratiske liste, han kaldte den en "tysk trekant", men han smilede ved tanken om Graus angreb på den borgerlige tyske liste, som havde gjort det umuligt for tyskerne ved konstitueringen at støtte den borgerlige danske borgmester J. H. Kock.

altid var heftig debat om arbejdsløshedsunderstøttelsen.

Den nye vej tæt ved Ringriderpladsen mellem Statsskolen og Domhuset skulle navngives, her oplevede man en fælles borgerlig tysk – socialdemokratisk front, de ønskede at vejen skulle hedde Ringridervej, den borgerlige danske fraktion ønskede vejen opkaldt efter det tidligere danske medlem af den tyske rigsdag, Hans A. Krüger. Men da danskerne kun kunne mønstre 6 stemmer for Krügers Vej, blev vejens navn med 13 stemmer Ringridervej.

Borgmesteren tilstræbte at holde en ordentlig tone i byrådsalen, ind i mellem var tonen gemytlig. I andre situationer efterlyste han en ordentlig tone, hvilket også gik ud over partifæller. Redaktør Pedersen havde på mødet i juli 1922 udtalt: *at Justitsråd Alexandersens maskineri var gået i stå for 50 år siden og der var desværre ikke håb om at få det i gang igen.* På augustmødet gav borgmesteren Pedersen en reprimande, da han mente at denne udtalelse gik ud over den tilladelige grænse. I juni 1924 følte Alexandersen sig igen trådt over tæerne, denne gang påstod han, at det var borgmesteren, der under en debat om forrentningen af kommunale huse, skulle have udtalt sig fornærmende om ham, borgmesteren var ikke enig, så han satte klagen til afstemning, der var kun tre byrådsmedlemmer, som bakkede Alexandersen op.

På mødet den 16. december 1925 diskuterede byrådet udlicitering af en ny skolebygning. Fhv. Stadsbygmester August Friedrichs (Sl.P.) ønskede i den anledning at tale tysk, da han ikke mente at kunne udtrykke sig tilstrækkeligt præcist på dansk. Borgmesteren bemærkede, at forretningsproget i byrådet var dansk. Han ville dog ikke nægte Friedrichs at tale tysk, men han betragtede det som en latterlig demonstration, eftersom Friedrichs talte ligeså godt dansk som tysk. Efter denne ordveksling blev Friedrichs fornærmet og frafaldt ordet. Nu protesterede partifællen, lærer Chr. Rasmussen, og det kom til en kort, men heftig diskussion mellem ham og borgmesteren, herefter talte

Rasmussen tysk under resten af mødet, hvilket medførte at Nielsen-Strand (Kons.), hver gang Rasmussen havde haft ordet, meddelte at han ikke forstod, hvad der blev sagt og heller ikke havde nogen forpligtelse hertil, nu viste borgmesteren sig fra sin venlige side og oversatte Rasmussens indlæg. I øvrigt morede de øvrige byrådsmedlemmer sig kosteligt over denne farceagtige forestilling. Episoden forblev enkeltstående, der findes ikke eksempler på gentagelse.

Mange Sønderborg-virksomheder var i fremgang og nye etablerede sig. Indbyggertallet i Sønderborg steg markant. Arbejdsløsheden var dog forsat et stort problem. Boligmangel var et tilbagevendende punkt på byrådets møder. På byrådsmødet i november 1924 ønskede Kamgarnsspinderiet tilladelse til kun at bygge 8 boliger i stedet for de aftalte 20. Virksomheden havde fået tilladelse til en udvidelse mod at man byggede 20 boliger. Byrådet stod fast og satte i enighed kniven på Kamgarnsspinderiets strube og forlangte, at man omgående gik i gang med byggeriet af de 20 lejligheder.

Genvalg til borgmester Johan Jacobsen i 1925

Sønderborgs socialdemokrater var spændte på det forestående byrådsvalg den 7. marts 1925, alle huskede den barske og følelseladede debat i forbindelse med valget af Johan Jacobsen til byens første socialdemokratiske borgmester i 1922. Socialdemokraterne skulle på opstillingsmødet den 9. februar sammensætte en slagkraftig liste, der kunne sikre Jacobsens genvalg. Listen blev uden reelle overraskelser. Socialdemokratiet gjorde meget ud af at slå fast, at vælgerne kunne stole på, at partiet handlede efter sit program og uden skelen til nationale tilhørsforhold.

Det blev en tam valgkamp helt uden den intense nationale diskussion, som havde kendetegnet valget i 1922. Tilsyneladende var der kun et regulært valgmøde, der fandt sted den 13. februar på Centralhotellet, hvor de fire partiers spidskandidater duellerede. Venstres, bankdirektør Hans

Nielsen var bekymret over, at de sociale udgifter var steget faretruende, men ellers var han tilfreds med kommunens økonomi. Borgmester Johan Jacobsen nævnte byggeriet af en ny skole, og målsætningen om at henlægge 20.000 kr. årligt til bygning af et nyt alderdomshjem. Alt i alt et fordrageligt valgmøde som ikke voldte ordstyrer, amtsskolekonsulent Nielsen problemer.

Resultatet af valget den 7. marts 1925 blev ikke meget forskellig fra resultatet i 1922, 8 socialdemokrater, 8 dansk borgerlige og 5 tysk borgerlige. At alle partier gik frem i stemmetallet siden 1922 skyldtes udviklingen i befolkningstallet. 8.870 i 1921 var blevet til 10.776 i 1925. Partierne fik nogenlunde deres andel af befolkningstilvæksten.

På det konstituerende byrådsmøde foreslog tidligere borgmester J. H. Kock på vegne af Venstre og de konservative, karetmager H. N. Lind til borgmester, Wollrath Eckhardt foreslog genvalg af borgmester Johan Jacobsen og lærer Chr. Rasmussen foreslog på vegne af den tyske liste, justitsråd Johann Alexandersen. Første og anden valgrunde fik samme resultat: Lind 6, Jacobsen 8 og Alexandersen 5 stemmer, de to radikale stemmer var blanke. I tredje runde, hvor Alexandersen var sorteret fra, faldt afgørelsen: Jacobsen 10 og Lind 6 stemmer, de radikale og tre tyskere, Alexandersen, Otto Petersen og Witt undlod at stemme, August Friedrichs og Chr. Rasmussen fra den tyske liste stemte på Jacobsen.

Da borgmester Johan Jacobsen åbnede det første byrådsmøde efter valget udtrykte han håbet om, at det gode samarbejde der havde været i de forløbne år måtte fortsætte. Årsskiftet var dog kendetegnet af mørke skyer i horisonten, hovedproblemet var arbejdsløsheden, og selvom nye virksomheder havde skabt flere arbejdspladser end nogensinde før, så betød tilflytningen af nye borgere til Sønderborg og den generelt stigende arbejdsløshed i Danmark, at presset på arbejdsanvisningskontoret steg.

Byrådsvalg og Folketingsvalg i 1929

I begyndelsen af januar 1929 startede socialdemokraterne forberedelserne til byrådsvalget den 10. marts. Der blev udsendt den sædvanlige opfordring til arbejderne, de skulle sørge for at skatten for oktober kvartal 1928 var betalt, i modsat fald mistede de retten til at stemme.

Valget rummede to forhold, som var forskellige fra valget i 1925, hvor Socialdemokratiet var det eneste parti, som bejlede til arbejdernes stemmer, nu var situationen den, at den omfattende arbejdsløshed havde givet kommunisterne vind i sejlene, og tyske arbejdere havde i 1928 stiftet Deutsche Arbeiterverein von 1928 (DAV). På et opstillingsmøde i Fagforeningshuset den 26. februar blev den socialdemokratiske liste sammensat, listen rummede ingen overraskelser. Valgets resultat blev at Socialdemokratiet gik et mandat tilbage fra otte til syv, de Konservative fik seks, tyskerne fem, en Borgerliste fik ét og Venstre ét, kommunisterne fik 104 stemmer og opnåede ikke valg.

Sønderborg Byråd 1929-1933 – borgmester Johan Jacobsen sidder til venstre for den stående person.

Den 26. marts 1929 mødtes det nye byråd for at konstituere sig. Eckhardt foreslog på socialdemokraternes vegne genvalg af borgmester Johan Jacobsen, Knud Eriksen foreslog på de danske borgerliges vegne den radikale, landinspektør A. V. Kruse. Valget blev afgjort allerede i første omgang, der var genvalg til Jacobsen, som ud over de syv socialdemokrater fik fire stemmer fra Slesvigsk Parti, Kruse fik ni stemmer, seks fra de konservative og én fra Venstre, de Radikale og Borgerlisten, en enkelt stemme blev afgivet på Slesvigsk partis justitsråd Alexandersen.

Til valget som viceborgmester måtte der tre valgrunder til, alle med samme resultat, Alexandersen 10 stemmer, bankdirektør Hans Nielsen 9 og to blanke, Alexandersen fik fem socialdemokratiske stemmer + de fem fra Slesvigsk Parti, to socialdemokrater stemte blankt. Alexandersen var genvalgt som viceborgmester.

Med overgangen fra 1920'erne til 1930'erne var der gået næsten ti år siden Genforeningen. Sønderborg udviklede sig godt, de store nye arbejdspladser, Nordisk Kamgarnsspinderi, Sønderborg Skibsværft og Svineslagteriet gav beskæftigelse til mange arbejdere i byen. Andre store virksomheder, der også bestod i tysk tid, Margarinefabrikken BONA og Sønderborg Eksportbryggeri, fortsatte deres gode udvikling. I 6-7 år havde byrådet med borgmester Jacobsen i spidsen arbejdet på at udskifte den gamle pontonbro med en ny og tidssvarende bro i stål, dette arbejde skulle færdiggøres i løbet af 1930, egnsudviklingsmæssigt kunne den nye bro sidestilles med bygningen af jernbanenettet omkring århundredskiftet.

Borgmester i alvorlige problemer

I flere omgange havde byrådet diskuteret behovet for en udvidelse af Rådhuset. På et møde den 6. marts 1932 mellem partiforeningens bestyrelse og medlemmerne af den socialdemokratiske byrådsgruppe drøftede man et forslag udarbejdet af stadsarkitekt Holger Mundt. Efter en længere diskussion besluttede man at støtte forslaget. Der var

enighed om, at alle byrådsmedlemmer uanset deres personlige holdning skulle stemme for forslaget.

På byrådsmødet den 30. marts besluttede byrådet med 12 stemmer mod 7 at påbegynde byggeriet efter de foreliggende planer. Overraskende og helt i modstrid med de indgåede aftaler stemte borgmester Johan Jacobsen imod. Borgmesterens handling udløste et oprør mod ham i den socialdemokratiske byrådsgruppe, som omgående indkaldte byrådsgruppen og partiforeningens bestyrelse. Mødet fandt sted den 5. april 1932 uden deltagelse af borgmesteren og følgende blev vedtaget:

På mødet mellem byrådsgruppen og partibestyrelsen den 6. marts d.å. blev det enstemmigt vedtaget, altså også tiltrådt af borgmester Jacobsen, at gruppen udadtil i Byrådet skulde optræde samlet og stemme samlet.

På gruppemødet forud for sidste Byrådsmøde blev det vedtaget, at gruppen skulle stemme for forslaget om Rådhusets ombygning, såfremt pengene hertil kunne skaffes. Da borgmester Jacobsen til trods for ovennævnte alligevel stemte imod sin egen gruppe, udtaler undertegnede Socialdemokratisk byrådsgruppe, at vi agter at forelægge den kompetente forsamling, at vi ikke i fremtiden kan betragte borgmester Jacobsen, som tilhørende vor gruppe, hvilken beslutning vi ligeledes agter at bekendtgøre til rette tid og på rette sted.

*Sønderborg, den 5. april 1932
Den Socialdemokratiske Byrådsgruppe i Sønderborg*

Ingen kan være i tvivl om, at alle implicerede parter, betragtede denne sag med største alvor, og når der i vedtagelsen står, at byrådsgruppen agtede at bekendtgøre beslutningen på rette tid og sted, men ikke omgående, så skyldtes det, at man i denne alvorlige sag ønskede at kon-

sultere folketingsmand I. P. Nielsen, man ønskede at I. P. skulle tage en alvorlig kammeratlig snak med borgmesteren. Der er ingen tilgængelige kilder, som omtaler I. P. Nielsens snak med borgmesteren. Sagen gik i sig selv, og der blev ikke tale om eksklusion af borgmesteren. Sandsynligvis har I. P. på sin kendte kontante måde foreslået et kompromis og aftalt, at borgmesteren, som var fyldt 68 år og havde haft et par længere sygdomsperioder, skulle undlade at kandidere til borgmesterposten ved byrådsvalget i marts 1933.

Efter mere end 10 år på borgmesterposten kunne Johan Jacobsen se enden på sin karriere. Byrådsvalget i 1933 blev fastsat til den 11. marts, på et tidspunkt hvor Hitler havde overtaget magten i Tyskland og hvor mørke skyer trak op over Sønderjylland, en situation som med et fingerknips betød en omfattende nazificering af det tyske mindretal.

I starten af januar 1933 fremlagde socialdemokraterne i byrådet en 8-punktsplan som valgoplæg med omfattende anlægsarbejder til afhjælpning af arbejdsløsheden. Byrådet kunne så tæt på valget ikke blive enige om finansieringsplanen og forslaget blev nedstemt. Valgkampen var i gang.

Den 20. februar var der opstillingsmøde. De alvorlige problemer omkring borgmesteren, der kulminerede 10 måneder før, var ukendte for de socialdemokratiske medlemmer, alle involverede parter havde holdt tæt. Sagen var reelt løst ved, at Jacobsen havde accepteret I. P. Nielsens krav om at undlade at genopstille på grund af alder.

På mødet, hvor borgmesteren var til stede gik man straks i gang med at indhente forslag. Der blev foreslået 30, de 7 sagde dog nej tak. Først på dette tidspunkt spurgte medlemmet Hans Davidsen, hvorfor borgmesteren ikke var foreslået. Det gav formanden for partiforeningen Wollrath Eckhardt lejlighed til at fortælle, at borgmesteren under hensyn til sin alder ikke ønskede at genopstille. Forsamlin-

gen besluttede at elektriker Oscar Preuss skulle være spidskandidat.

Da det tyske mindretal modsat tidligere i 1933 ikke mere ville støtte en socialdemokratisk borgmesterkandidat, måtte man overlade borgmesterposten til bankdirektør Hans Nielsen, Venstre, han beholdt posten til 1946. Under krigen var der ingen byrådsvalg.

Borgmester Johan Jacobsens sidste byrådsmøde

Det sidste byrådsmøde den 22.marts 1933 under forsæde af borgmester Johan Jacobsen gav anledning til stor opmærksomhed såvel i pressen som i byrådsalen. Redaktør Frede Nielsen Sønderborg Social-Demokrat nævnte, at Jacobsen, som gik ind i sit 70. år, havde ønsket at trække sig på grund af alder og svigtende helbred. Han nævnte, at posten, som Jacobsen havde bestridt i 11 år, indimellem havde været meget vanskelig, men han havde varetaget byens interesser på en så kyndig og indsigtfuld måde, at der fra alle sider stod respekt om hans håndtering.

Frede Nielsen lagde ikke skjul på, at borgmesteren havde sin egen facon, hvor han til tider forskansede sig bag en skal af barskhed, han hørte ikke til dem som gik ind i folk med træsko på, alligevel var de fleste klar over, at bag hans til tider noget bryske væsen, bankede der altid et varmt og medfølelse hjerte for samfundets små.

På byrådsmødet nævnte borgmesteren, at byen havde skiftet ansigt, han glædede sig over at havnen nu var færdigbygget, Nystaden var udbygget, en ny Jernbanegade som forbandt broen over Allsund var etableret. På skoleområdet fremhævede han en ny skole og tre gymnastiksale, han lagde dog ikke skjul på, at det, som havde glædet ham allermost, var færdiggørelsen af det nye alderdomshjem.

Til slut ønskede han byrådet held og lykke med de kommende store projekter, hospitalsomlægningen, det store

kloakprojekt og det nye Rådhus, som næsten var færdigt.

Venstres kommende borgmester, Hans Nielsen, indledte med at konstatere, at han havde været med alle 11 år, og fremhævede, at selv om borgmesteren tilhørte et bestemt parti, så havde han sin egen mening, han var ikke altid enig med flertallet og undertiden heller ikke med sit parti. Da Hans Nielsen sagde det, var der næppe én i den socialdemokratiske gruppe, der ikke tænkte knapt et år tilbage på den dramatiske situation, hvor borgmesteren havde truslen om eksklusion hængende over hovedet, fordi han stemte imod sin gruppe.

Johan Jacobsen havde ofte en kompromisløs facon at agere på, det var tilfældet fra starten af hans korte byrådskarriere i 1919 med den dramatiske udvandring fra byrådsalen i juni 1920 som højdepunktet. At hans ledelsesstil bar præg af den autoritære tyske skolemesterstil, er der heller ikke tvivl om. En medarbejder på Rådhuset, Max Müller kaldte ham med et gran af både ironi og respekt for *Johan der Gerechte*. Stilen og egenrådigheden gav i den sidste del af hans borgmesterperiode anledning til kontroverser inden for egne rækker, alligevel stod han fast på sin egen holdning, uagtet at han blev mødt med kritik og endog med truslen om eksklusion.

Johan Jacobsen døde 4 år senere den 13. marts 1937 – alder knap 73 år.

På Sct. Marie kirkegård finder man mindestenen for borgmester Johan Jacobsen og hans hustru, Marie.

Karl Matthies 13. januar 1941 – 11. oktober 2020

I en alder af 79 år sov ArbejderArkivets kasserer og mangeårige bestyrelsesmedlem Kalle Matthies stille ind den 11. oktober 2020.

Uanset at Kalle Matthies de senere år havde haft besvær med sit helbred og konstant havde brug for sin iltflaske, så var han indtil det sidste engageret og som altid optaget af det arkivarbejde, som han var en vigtig del af.

I forbindelse med stiftelsen af ArbejderArkivet den 11.11.2008 blev Kalle medlem af bestyrelsen og arkivmedarbejder. Han gik op i sit arbejde på samme måde, som han gjorde med alt, hvad han engagerede sig i.

Han var uddannet beslagsmed hos smeden i Kær, i mange år og frem til sin pensionering var han ansat på byens store arbejdsplads, JF-Fabrikken på Linde Allé. Han var organiseret i Dansk Metal, som også nød godt af hans indsats. Herudover var han i mange år engageret i Ulkebøl Menighedsråd og samtidig en flittig kirkegænger. Også den socialdemokratiske bevægelse nød godt af hans indsats, og han var i mange år kasserer i Partiforeningen i Ulkebøl. Kalle var ikke én der blot slap de gamle traditionelle socialdemokratiske tankegange. Og han var aldrig bange for en hurtig diskussion.

I ArbejderArkivet savner vi Kalle, han var aldrig kedelig at være sammen med, og han udførte et stort arbejde til glæde for de mange, som gerne vil se, hvad der gemmer sig i vores store arkiv.

På vegne af bestyrelsen i ArbejderArkivet
Frode Sørensen
Formand

DET RØDE HJØRNE –

Historien om I.P. Nielsen og Sønderjylland

AF PREBEN SØRENSEN

I en spændende og bredt favnende skildring af den sjællandske bager I.P. Niensens indsats som det første socialdemokratiske folketingsmedlem i Sønderjylland efter genforeningen i 1920, kommer bogens forfatter, Frode Sørensen, vidt omkring om hele udviklingen for parti og fagbevægelse nord og syd for grænsen frem til 1950-erne.

Th. Stauning sendte i 1920 I.P. Nielsen til Sønderjylland for at bygge bro mellem de danske og tyske arbejdere efter genforeningen, og han blev landsdelens populære folketingsmedlem i 23 år med en enestående betydning for landsdelen.

Han fik bopæl fra 1923 i "Hytten" i Broager sammen med hustruen Anna. Huset er stadig i familiens eje, og et olderbarn deltog således i bogens præsentation i den tidligere kaserne i Sønderborg, hvor bl.a. de tre lokalarkiver flytter ind i starten af 2021.

I bogen fortælles levende om indsatsen i parti og fagbevægelsen de forskellige årtier både landspolitisk og kommunalt samt i den lokale fagbevægelse. Udviklingen af den lokale socialdemokratiske presse blev ligeledes gennemgået –også I.P.Niensens mange kontroverser med Flensborg Avis.

"Der Kindervater"

En vigtig del af I.P. Niensens livsgerning var at hjælpe og beskytte børnene. Han havde selv under arbejdsophold i Tyskland set de elendige levevilkår for børnene dér og fik

oprettet i samarbejde med begge landes myndigheder, ferieophold for tyske børn i Danmark. Han blev på denne baggrund kaldt "Der Kindervater".

Fra 1924 oprettede han derefter Feriebørns Komiteen med opgaven at sikre sønderjyske børn nogle dages ophold i København, hvor målet også var at knytte tættere bånd mellem Sønderjylland og hovedstaden. Ved 25 års jubilæet i 1949 kunne han se tilbage på at have sørget for 18.000 sønderjyske børns besøg i København.

Siden 1937 var den daværende kronprinsesse Ingrid, med bopæl på Gråsten Slot, en aktiv protektor for hjælpefonden og var således med til at støtte opførelsen af flere ferie-hjem rundt om i landet. Det skete i et nært samarbejde med I.P. Nielsen, hvor den unge republikaner vendte på en tallerken, overbevist om at kongehuset var en garanti for demokratiet.

Årene under- og efter krigen

Bogen skildrer derefter hvorledes det grænseoverskridende samarbejde gik i stå ved nazisternes magtovertagelse i 1933, hvor arbejdernes partier og organisationer syd for grænsen blev smadret.

I bogen fortælles indgående om hvorledes perioden blev kendetegnet ved farlige illegale transporter af tyskere på flugt til Danmark, og hvor I.P. Nielsen i mange tilfælde havde en finger med i spillet—også med kritik af myndighederne. Den 12.april 1940 oplevede han selv kortvarigt at blive fængslet af besættelsesmagten.

Han tog på samme måde afstand fra kommunismen både lokalt og på landsplan og omtalte konsekvent kommunister som arbejderbevægelsens splittelsesmænd. Kampen mod kommunisterne i Sønderjylland både i byråd og fagbevægelsen bliver således grundigt gennemgået med udgangs-

punkt i forholdene i Sønderborg.

Som person var I.P. en lille ilter herre, der stædigt kæmpe for sin sag og som regele fik sin vilje før eller senere. Hans politiske indsats og resultater var især mærkbar hvad angik forholdene i grænselandet på et vigtigt tidspunkt i landets historie.

Bogens afsnit om arbejdet i partiforening, byråd og partiforening indeholder både en fortælling om virksomheden i arbejderbevægelsens forskellige led men også en omfattende skildring af hele nærdemokratiet i denne del af landet, om relationerne mellem fremtrædende personer, organisationer og hele befolkningen nord og syd for grænsen før og efter Genforeningen.

Bogens forfatter har over en lang årrække samlet stof til bogen inklusive et stort og spændende billedmateriale indsamlet nord og syd for grænsen bl.a. gennem det lokale ArbejderArkivet.

**Generalforsamling i ArbejderArkivet 2022
afholdes onsdag den 2. marts kl. 10 på Ka-
sernen.**

**Oplysning om dagsorden og lokale tilsendes
medlemmerne senest 14 dage før.**

På bestyrelsens vegne

Frode Sørensen

Formand

Skal du også være kunde i danskernes **foretrukne** bank?

Vi er en anelse mere personlige

Vores nærværende tilgang til rådgivning har gjort os til danskernes mest foretrukne bank hvert år siden 2009*.

Se mere på al-bank.dk/bedstebank

 Arbejdernes Landsbank

Møllebakken 3 | 6400 Sønderborg
38 48 30 97 | soenderborg@al-bank.dk

* Statistik 2022, danskernes foretrukne bank.
Den mest anbefalede landssprettede af arbejdsloste med de danske banker.